

Asia: VN/23656/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle toimeentulotuesta annetun lain 7 a §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Mannerheimin Lastensuojeluliiton lausunto STM:lle hallituksen esitysluonnoksesta toimeentulotuesta annetun lain 7 a §:n muuttamisesta

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan muutettavaksi toimeentulotuesta annettua lakia siten, että asumismenojen hyväksymistä selkeytetään säätämällä niistä lain ja asetuksen tasolla. Tilanteessa, jossa hakijan asumismenot ylittävät tarpeellisen suuruisen pidettävän määrän, hakija voitaisiin ohjata hakemaan edullisempaa asuntoa laissa säädetyssä määräajassa. Määräajan jälkeen asumismenot hyväksytään asumisnormin mukaisina. Hakijaa ei ohjattaisi hankkimaan edullisempaa asuntoa ja asumismenot huomioitaisiin täysimääräisinä, jos hakijalla on laissa määritelty erityinen peruste asumiseen nykyisessä asunnossaan.

Hallituksen esityksen mukaan lapsiperheitä perustoimeentulotuen saajista on noin viidennes. Näistä suurin osa on yhden aikuisen lapsiperheitä. Perustoimeentulotuen tarve painottuu nuoriin ikäluokkiin. Erityisesti 18–24-vuotiaat ovat yliedustettuina tuen saajissa. Erityisesti työttömillä, mutta myös yksin asuvilla, lapsiperheillä sekä vanhempain- tai hoitovapaalla olevilla toimeentulotuen saajilla tuen tarve usein pitkittyy. Oletettavaa on, että ehdotettu muutos kohdistuu erityisesti yksinhuoltajaperheisiin ja nuoriin lapsiperheisiin.

Hallituksen esityksessä todetaan useammassa kohdassa, että lapsiperheiden kohdalla soveltaminen säilyy lähes ennallaan tai lapsiperheiden tilanne säilyy käytännössä nykytasolla 7 a §:n 3 momentin erityisiä perusteita koskevan sääntelyn johdosta. Toisaalta esityksessä todetaan, että ”toimeentulotuen hakijoina voi kuitenkin olla joitakin lapsiperheitä, joilla ei katsottaisi olevan lainkohdassa tarkoitettuja erityisiä tarpeita. Tällöin lapsen kohdistuu edellä kuvatut muuttoon liittyvät vaikutukset”.

Koska osa lapsiperheistä voidaan ohjata hakemaan edullisempaa asuntoa laissa säädetyssä määräajassa, esityksellä on selkeitä vaikutuksia lasten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumiseen. Esityksessä korostetaan, että esimerkiksi koulun vaihtaminen on kaikille lapsille suuri elämänmuutos, mutta erityisen tuen tarpeessa olevan koululaisen kannalta muutos voisi aiheuttaa tavallista hankalampia ongelmia.

MLL pitää ongelmallisena, että esityksessä ei oteta huomioon, että lapsiperheen joutuessa muuttamaan nykyisestä asunnostaan siihen liittyvät ongelmat koskevat kaikkia lapsia (eikä pelkästään erityistä tukeavia tarvitsevia lapsia) esimerkiksi koulun ja varhaiskasvatuksen sekä harrastamisen osalta. Uutta asuntoa ei useinkaan löydy lähialueelta, jolloin muuton seurauksena lapsi voi joutua vaihtamaan päiväkotia tai koulua. Lapset myös joutuvat muuton yhteydessä usein luopumaan kavereistaan ja luomaan uudella asuinalueella uudet verkostot ja kaverisuhteet. Lasten oikeuksien näkökulmasta tämä tosiasiallisesti vaarantaa lasten oikeuksien yhdenvertaista toteutumista. Kaikkien lasten oikeutta pysyvyyteen arjen kannalta keskeisissä ihmissuhteissa sekä oikeutta vakiintuneeseen ja turvalliseen kasvuympäristöön tulee kunnioittaa.

Esityksessä todetaan, että erityistarpeena voidaan esimerkiksi vammaisuuden lisäksi huomioida muitakin lapsen etuun vaikuttavia tekijöitä, jotka puoltavat asumista nykyisessä asunnossa. Tässä yhteydessä esityksessä mainitaan lapsen tukiverkostot, jotka ottavat osaa lapsen hoitoon tai harrastuksiin sekä edistävät perheen hyvinvointia ja jaksamista. Keskeiseksi ongelmaksi saattaa muodostua se, miten arvioidaan em. tekijöitä eri perheiden osalta ja millaista selvitystä lapsiperheiltä asiassa vaaditaan. Todennäköistä on, että arviointi tulee vaihtelevaan merkittävästi ja se luo osaltaan epäyhdenvertaisia käytäntöjä lapsiperheiden osalta.

MLL esittää, että lain 7 a §:n 3 momentissa, jossa säädettäisiin tilanteista, jolloin asumismenot voitaisiin huomioida täysimääräisesti, vaikka ne ylittäisivät tarpeellisen suuruisena pidetyn määrän, huomioitaisiin hakijan kanssa samassa taloudessa asuvan lapsen tarpeet laajemmin kuin vain erityistarpeet. Näinä tarpeina ovat esimerkiksi varhaiskasvatus- tai koulupaikan säilyttäminen tai lapsen harrastuksen jatkamismahdollisuudet.

Vuokranormin kustannukset ylittävälle hakijalle annetaan kolmen kuukauden aika edullisemman asunnon hankkimiseen työssäkäyntialueelta, jonka jälkeen kieltäytyminen tarjotusta edullisemmasta asunnosta johtaa tuen kohtuullistamiseen. Aika on kohtuuttoman lyhyt lapsiperheitä ajatellen. Lasten arjen uudelleen järjestäminen (mm. varhaiskasvatus, koulu, harrastukset ym.) vaatii pidemmän ajanjakson. Lisäksi pääkaupunkiseudulla asuvat lapsiperheet joutuisivat todennäköisesti muuttamaan kauemmaksi pääkaupunkiseudulta vuokranormin kustannukset täyttävän asunnon löytääkseen. Tämä tarkoittaa sitä, että lasten mahdollisuus jatkaa varhaiskasvatusta / koulunkäyntiä / harrastuksia aiemmassa arjen ympäristössään, olisi epätodennäköistä.

Esityksessä mainitaan lyhyesti lapsen oikeuksien sopimuksen 3.1 artiklan mukainen lapsen edun ensisijaisuus. YK:n lapsen oikeuksien komitean mukaan kyseinen velvoite asettaa valtioille vahvan oikeudellisen velvollisuuden ja tarkoittaa sitä, etteivät valtiot voi käyttää harkintaa sen suhteen, arvioidaanko lapsen etu ja annetaanko sille asianmukainen painoarvo ensisijaisesti huomioitavana seikkana kaikissa toteutettavissa toimissa. Esityksessä lapsen edun ensisijaisuus jää kuitenkin vain toteutumisen tasolle, eikä millään tavoin täytä komitean vaatimuksia eli perusteluja siihen, miten lapsen etu on otettu esityksen valmistelussa huomioon ja miten esityksen linjaukset parhaalla mahdollisella tavalla toteuttavat kyseistä velvoitetta. Komitea on todennut, että lapsen edun käsitteellä on tarkoitus varmistaa sekä kaikkien lapsen oikeuksien sopimuksessa tunnustettujen oikeuksien täysimääräinen ja tehokas nauttiminen että lapsen kokonaisvaltainen kehitys.

Komitea on lisäksi korostanut velvoitetta lapsivaikutusten arviointiin. Jotta lainsäädännössä ja sen toimeenpanossa voitaisiin taata, että lapsen etu otetaan ensisijaisesti huomioon, tarvitaan jatkuvaa lapsen oikeuksiin kohdistuvien vaikutusten arviointia. Käsillä olevassa hallituksen esityksessä ei ole tehty riittävästi lapsivaikutusten arviointia niiden lasten ja lapsiperheiden osalta, joilla ei olisi laissa määriteltyä erityistä perustetta asumiseen nykyisessä asunnossaan.

Kansallisen syntymäkohortti 1987-tutkimuksen perusteella tiedetään, että sukupolvelta toiselle periytyvät ongelmat ja huono-osaisuus ovat tämän päivän Suomessa laaja ja monitahoinen yhteiskunnallinen ongelma. Lapsuuden periytyvillä olosuhteilla liittyen muun muassa vanhempien sosioekonomiseen asemaan, koulutukseen sekä taloudelliseen tilanteeseen, oli huomattava vaikutus myöhempään hyvinvointiin. Näitä vaikutuksia tulisi pyrkiä lieventämään ja estämään eikä lisäämään rikkomalla lasten mahdollisuuksia kiinnittyä elinympäristöönsä ja rakentaa tutuissa instituutioissa ja läheisten ihmisten kanssa arkeaan ja turvallista pysyvyyttä elämäänsä.

MLL muistuttaa, että YK:n lapsen oikeuksien komitea on viimeisimmissä päätelmissään Suomen valtiolle (2.6.2023) suositellut, että Suomi välttää sosiaaliturvaetuuksien leikkauksia, jotka vaikuttavat köyhyyden ja syrjäytymisen vaarassa oleviin lapsiin sekä tehostaa edelleen politiikkaansa, jolla pyritään varmistamaan riittävä elintaso kaikille lapsille.

Perustuslakivaliokunta on lausunnoissaan (PeVL 11/2015 vp ja PeVL 12/2015 vp) todennut, että lapsiperheiden asemaan vaikuttavat uudistukset eivät saa johtaa tilanteeseen, jossa eri uudistusten yhteisvaikutukset muodostuvat perheille kohtuuttomiksi. Perustuslakivaliokunta on myös edellyttänyt, että hallitus seuraa tarkoin lainsäädännön toimeenpanoa, jotta lasten ja lapsiperheiden perusoikeudet eivät käytännössä vaarannu. Hallitusohjelmaan sisältyy useita heikennyksiä sosiaaliturvaan, jotka vaikuttavat kielteisesti lapsiperheiden toimeentuloon. Nyt käsillä olevan ehdotuksen lisäksi näitä ovat muun muassa leikkaukset asumistukeen ja työttömyysturvaan. Tilanteessa, jossa ollaan tekemässä useita muitakin leikkauksia, jotka kohdistuvat lapsiin ja lapsiperheisiin, tarvitaan laaja-alaista vaikutusten arviointia. Arvioinnissa on huomioitava myös välilliset vaikutukset ja pitkän aikavälin vaikutukset.

Pakotettu muutto on merkittävä stressitekijä lapselle ja hänen vanhemmilleen. Ehdotuksen vaikutukset kohdistuvat heikommassa asemassa oleviin pienituloisiin lapsiperheisiin. Lapsen varhaiskasvatus tai koulupaikka voi vaihtua ja tutut vertaissuhteet katketa. Myös perheen tukiverkostot voivat murtua. Voimakas stressi on huomattava riskitekijä terveydelle ja hyvinvoinnille. Sen vaikutukset voivat ulottua lasten osalta pitkälle aikuisuuteen. Hyvinvointi- ja terveysvaikutusten lisäksi tällä on vaikutuksia myös julkiseen talouteen, kun esimerkiksi tarve mielenterveyspalveluille lisääntyy ja sosiaalinen ulkopuolisuus kasvaa.

Helsingissä 18.9.2023

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry

Esa Iivonen

Kirsi Pollari

johtava asiantuntija

erityisasiantuntija

Iivonen Esa
Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry